

PORTRÉK A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA TAGJAIRÓL II.

Szerkesztette
HAMZA GÁBOR

AKADÉMIAI KIADÓ

A kiadvány a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával készült.

Társszerkesztő

Deák Péter

Írta

Földi András, Hamza Gábor, Herger Csabáné, Képes György, Kőhalmi László,
Lengvári István, Schweitzer Gábor, Szabadfalvi József, Szabados Tamás,
Vékás Lajos

ISBN 978 963 454 908 6

Kiadja az Akadémiai Kiadó

1117 Budapest, Budafoki út 187–189. A. ép. III. em.

www.akademiai.hu

Első magyar nyelvű kiadás: 2024

© Deák Péter, Földi András, Hamza Gábor, Herger Csabáné, Képes György,
Kőhalmi László, Lengvári István, Schweitzer Gábor, Szabadfalvi József,
Szabados Tamás, Vékás Lajos, 2024

© Akadémiai Kiadó, 2024

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a nyilvános előadás,
a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát,
az egyes fejezeteket illetően is.

Printed in Poland

Nagy Miklós (1881–1962), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja

Nagy Miklós jogász, történész, könyvtáros, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja 1881. január 27-én született Désen (Szolnok-Doboka vármegye). 1962. március 12-én hunyt el Budapesten.

Nagy Miklóst a társadalomtudományok területén elért érdemei elismeréseként a Magyar Tudományos Akadémia 1927. május 5-én választotta levelező tagjául. Akadémiai székfoglaló értekezését a következő évben „A Ghyczyek a magyar nemzet történelmében” címmel 1928. november 5-én tartotta. A székfoglaló értekezést az Akadémiai Értesítő 1928. évi kötetében kivonatos formában közölte.

A családtörténeti tárgyú, a források alapos elemzésére épülő értekezés teljes terjedelemben az Áldásy Antal (1869–1932), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság elnöke és Tóth László, a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság titkára által szerkesztett „Turul. A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság Közlönye” című folyóirat 1929. évi számában jelent meg.

Nagy Miklóst akadémiai levelező tagságától a Magyar Tudományos Akadémia politikai, ideológiai indíttatású „reformja”, átszervezése következtében 1949. október 31-én fosztották meg. Bár kizárására nem került sor, a MTA tanácskozó tagjává minősítették vissza, hasonlóan például – csak két nevet említve – Gajzágó Lászlóhoz vagy Vladár Gáborhoz. A tanácskozó taggá visszaminősítésre a Magyar Tudományos Akadémia 1949. október 31-én tartott közgyűlésén került sor. Nagy Miklós akadémiai levelező tagságát a Magyar Tudományos Akadémia 1989. május 9-én állította vissza.

Nagy Miklós a budapesti Magyar Királyi Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karán folytatott jogi tanulmányokat. 1904-ben szerzett államtudományi doktori diplomát.

Már egyetemi hallgatóként, 1901-től a magyar képviselőház alkalmazásában állt. Ettől az évtől kezdve először napidíjasként, majd – államtudományi doktori diplomájának megszerzését követően, 1904-től – naplószerkesztő segédtsítként dolgozott a képviselőházban. 1907-ben lett a képviselőház könyvtárában segédkönyvtárnok. Könyvtárnoki kinevezésére egy évtizeddel később, 1917-ben került sor. 1918-tól 1921-ig főkönyvtárnokként dolgozott.

Nagy Miklós 1920-ban az Országgyűlési Könyvtár címzetes igazgatója lett. A következő évben, 1921. december 3-án került sor igazgatói kinevezésére. Csaknem húsz éven át, 1940. május 1-jéig állt igazgatóként az Országgyűlési Könyvtár élén. 1940-ben a képviselőház elnöki osztályfőnökeként került sor nyugdíjazására.

Nagy Miklós a hazai könyvtárügy kiváló, nemzetközileg is ismert és elismert szakembere volt. Két évtizedes igazgatói tevékenysége során magas tudományos színvonalon vezette és irányította az országgyűlési könyvtárat. A húszas évek közepétől ismét folytatódott a könyvtárrendezési munkálatok. Ezeket a feladatokat Nagy Miklós az állományrevízióval is összekapcsolta. Az újjárendezés hatalmas munkájának befejezésére csaknem egy évtizeddel később, a harmincas évek elején került sor.

Fontos utalunk arra, hogy 1922-ben Nagy Miklós szorgalmazta és készítette el a kötelezpéldány-törvény tervezetének szövegét, amelyet Klebelsberg Kuno (1875–1932) vallás- és közoktatásügyi miniszter – 1922 és 1931 között – az ő szövegezésében terjesztett a parlament elé.

Nagy Miklós számos új- és legújabb kori magyar történeti, valamint magyar alkotmánytörténeti problémával foglalkozott. Elsősorban aktuálpolitikai kérdésekről írt tanulmányokat. A dualizmus korának és az Osztrák–Magyar Monarchia összeomlásának lényegét érintő problémákról értekezett. Foglalkozott a választójogi reformmal (ezen belül az általános, egyenlő és titkos választójoggal), a nacionalizmus-kutatás körébe tartozóan a nemzet fogalmával, a nemzetállamokkal, a nemzetiségi kérdéssel, továbbá a delegációk intézményével, az Osztrák–Magyar kettős monarchia (Österreichisch–Ungarische Doppelmonarchie) államjogi struktúrájának keretében.

Tisza István (1861–1918), akinek második miniszterelnöksége idején tört ki az első világháború, háborús felelősségét is vizsgálta számos dokumentum áttekintése, elemzése alapján. Nagy Miklós hangsúlyozta, hogy Tisza István – mint a nemzetközi status quo elkötelezett híve – ellenezte

az Osztrák–Magyar Monarchia hadba lépését. Nagy Miklós nézete szerint Tisza István reálpolitikusként és az Osztrák–Magyar Monarchia dualista rendszere elkötelezett híveként egyaránt jól látta az Osztrák–Magyar Monarchiára és a Magyar Királyságra a háborúból adódó veszélyeket.

Nagy Miklós 1922–1929-ben állította össze a Tisza Évkönyvben megjelent, gróf Tisza Istvánra vonatkozó éves bibliográfiát és repertóriumot. 1926 és 1934 között a Tisza Évkönyv szerkesztői teendőit látta el. A Tisza Évkönyv évente megjelenő köteteinek szerkesztője 1922 és 1925 között Angyal Dávid (1857–1943) történész, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja volt.

Már az első, Angyal Dávid által az Országos Tisza István Emlékbizottság megbízásából szerkesztett, 1922-ben Budapesten megjelent Tisza Évkönyvben is Nagy Miklós írta a „Tisza-Repertórium. Az időszakos lapokból” és a „Tisza-Bibliographia (Önálló tanulmányok. Emlékbeszéddek)” című részt, illetve fejezetet.

Kiemelendő, hogy az országgyűlési könyvtár katalógusa szerkesztésének komoly munkateherrel járó feladatának elvégzése is Nagy Miklósról származott.

1939-ben az 1936-ban Genfben alapított Académie Internationale de Science Politique et d'Histoire Constitutionnelle (International Academy of Political Science and Constitutional History) tagjául választotta. Ez tudományos munkásságának komoly nemzetközi elismerését jelentette.

Nagy Miklós sokrétű tudományos érdeklődésről tett tanúbizonyságot. Munkáiban behatóan foglalkozott jogtudományi, elsősorban államtudományi (alkotmányjogi) és politikai témákkal.

2018-ban, az Országgyűlési Könyvtár fennállásának 150. évfordulója alkalmából került sor az évente adományozott Nagy Miklós-díj létrehozására, amely az Országgyűlési Könyvtár néhai igazgatója emlékét hivatott megörökíteni.

Tudományos munkássága szorosan kapcsolódik a hazai és a nemzetközi tudományos élethez. Nagy Miklós a XX. század első felében a magyarországi történészek és jogászok körében – vonatkozik ez különösen az alkotmánytörténet és az alkotmányjog művelőire – nagy tekintélynek örvendett. A történettudomány és az alkotmányjog jeles kutatójának tekintették, akinek munkái széles körben ismertek voltak. Munkássága ma is figyelmet érdemel.

Hamza Gábor

Nagy Miklós főbb munkái

Az általános, egyenlő, titkos választójog és a magyar választójog reformja. Budapest, 1911; *A nemzeti erő világtörténeti jelentősége.* Budapest, 1912; *A nemzeti államok kialakulása és a nemzetiségi kérdés.* Budapest, 1914; *A magyar katonáról.* Budapest, 1918; *A magyarországi nemzetiségi kérdés története.* Budapest, 1923; *A trianoni békeszerződés történeti háttere és Tisza István háborús felelőssége.* Budapest, 1925; *Erdély jövője.* Budapest, 1926; *Krisztoffy József emlékirataiból.* Budapest, 1928; *A Ghyczyek a magyar nemzet történelmében.* Turul 43 (1929); *A magyar jog- és alkotmánytörténet új megvilágításban.* Budapest, 1932; *Az Országgyűlési Könyvtár története.* Budapest, 1929; Gróf Tisza István 1905. évi pártprogram-tervezete. *Budapesti Szemle* 1931; *A volt monarchia delegációinak történeti előzményei.* Budapest, 1934; *Tisza István politikai hagyatéka: halálának 18. évfordulóján.* Előszóval ellátta Horánszky Lajos. Budapest, 1936 és *Takács Sándor emlékének.* Budapest, 1937.

Felhasznált irodalom

Jónás Károly: *Nagy Miklós.* Könyvtáros, 1981 és Jónás Károly: *A Magyar Országgyűlés könyvtárának vezetői 1952-ig.* Magyar Könyvszemle, 1996.